

4 pav. Keramika.
M. Mačiulio nuotr.
Fig. 4. Ceramics.

5 pav. Raktas.
M. Mačiulio nuotr.
Fig. 5. A key.

The Grounds of Bijotai Manor

In 2011, an excavation and survey were conducted on the grounds of Bijotai (Šilalė District) Manor in order to revise the size and location of the foundation of the house, where Dionizas Poška (c. 1765–1830), a museology pioneer in Lithuania, lived during 1790–1830. A 15 x 12.5 m stone house foundation (Figs. 2, 3) and 18th–19th-century finds (Figs. 4, 5) were discovered in excavating 37.5 m^2 (Fig. 1).

Mindaugas Bertašius

Raudondvario dvaro sodyba

Raudondvario dvaro rūmų (Kauno r.) (UK 25725) pastatų kompleksą sudaro keli pastatai – rūmai, dvi oficinos, žirgynas, oranžerija, keli kiti pastatai bei parkas. Pagal projektuotojų užduotį atlikti žvalgomieji tyrimai aplink dvarą esančioje teritorijoje (10 šurfų), naujai klojamos šiluminių tinklų trasos vietoje prie P oficinos (3 šurfai), taip pat žirgyno pastate ir vidiniame kieme (4 šurfai). Iš viso žvalgomųjų tyrimų metu ištirta 17 šurfų – 49,15 m^2. Papildomi žvalgymai atlikti dvaro rūmuose atkasant ir restauruojant architektūros elementus: rūmų P pusėje buvusią oranžeriją, vidaus patalpoje buvusią laiptinę, tvarkant žemėmis užpiltą pamato dalį. Raudondvario dvaro rūmai XX a. 7 dešimtmetyje restauruoti pagal 1959–1962 m. parengtą S. Čerškutės ir V. Jurkšto projektą. Iki restauracijos dvaras turėjo V fasado įėjimo prieangį bei P priestatą, kurie restauruojant nugriauti.

Dvaro rūmų istorija siekia XVII a. pradžią. Manoma, kad rūmai pastatyti iki 1615 m., o vėliau ne kartą perstatinėti. Iš išlikusio 1652 m. inventoriaus žinoma, kad kambariai buvo šildomi krosnimis, minimos herbais puoštos glazūruotų koklių krosnys. Nurodoma, kad žalių glazūruotų koklių šukių rasta 1959 m. pradedant restauruoti rūmus. Rūmų kieme minimas nedidelis ūkinis pastatas, o ūkiniame kieme stovėjo arklidės ir keletas pagalbinių pastatų. Manoma, kad rūmų architektūra pakeista XVIII a. perstatymų metu.

Žymias rekonstrukcijas dvaro savininkas B. E. Tiškevičius atliko 1832–1855 m. – rekonstruoti rūmai, prie rūmų P galo pristatytas priestatas su dviem bokšteliais (dūmtraukiais), po priestatu įrengtas rūsys, prie V fasado pagrindinio įėjimo pristatytas prieangis. Tuo metu įrengti nauji įėjimai į rūsius iš rūmų vidaus patalpos (anksčiau buvo tik iš lauko). Šiuo laikotarpiu pastatyti ir kiti pastatai. Dvaro komplekso ūkiniame kieme XIX a. pastatytos puošnios mūrinės arklidės, kuriose įrengtas žirgynas ir maniežas.

1 pav. Kokliai iš permaišyto užpylimo sluoksnio. M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 1. Stove tiles from the mixed fill layer.

Žvalgomieji tyrimai vyko 2011 rugsėjo–lapkričio mėnesiais. Dvaro rūmų kompleksas pastatytas kalvoje prie Nevėžio šlaito. Iki pradedant tyrimus teritorijos paviršius buvo gana lygus, pakraščiuose nežymiai nuolaidėjantis šlaitų pusėn. Tyrimų metu paaiškėjo, kad pirminis paviršius ženkliai pakeistas XX a. Daugiausia tai susiję su po II Pasaulinio karo vykusia pastatų pertvarka ir pirmosios restauracijos darbais. V pusėje nuo rūmų jis pakeltas apie 30 cm (fiksuotas šurfuose 1, 7, 10), R pusėje – iki 40 cm (šurfuose 1, 2). Labai daug grunto supilta P pusėje artėjant prie šlaito, kur supilto sluoksnio storis viršija 1,5 m ar dar daugiau (aptikta šurfuose 8, 9). Kitoje dvaro komplekso dalyje, arklidžių kieme, paviršius gerokai pakeltas XX a. I pusėje (iki 40 cm šurfuose 3, 4). Arčiau šlaito daugelyje vietų supiltos ankstesnių remontų metu likusios statybų atliekos.

Prie dvaro pastato tirtuose šurfuose 3, 4, 6, 10 atrastas menkas kultūrinis sluoksnis. Sprendžiant iš negausių radinių šurfe 3, radinių iš permaišyto sluoksnio šurfuose 1, 4, 5, 7, jis datuojamas nuo XVII a. Iki pastatant rūmus šioje vietoje negyventa, nes apatinį sluoksnį formuoja vos pastebimas tamsesnis molingos žemės su degėsiais paviršius. Vėliau, rūmų statybos metu susidarė supiltiniai sluoksniai. Istorinei sluoksnio raidai pažinti trukdo tai, kad pirmosios restauracijos metu paviršiai gerokai pakeisti (dalis paviršiaus buvo nustumdyta, vėliau vėl piltas gruntas). Tad dalyje šurfų fiksuoti tik vėlyvo laikotarpio (XIX–XX a. pradžios) paviršiai bei atidengtos šio laikotarpio perstatymų metu įrengtos architektūrinės detalės. Jie leidžia geriau pažinti rūmų ir aplinkos architektūrinę raidą, tačiau beveik neteikia duomenų apie archeologinę kultūrinio sluoksnio vertę.

Tyrimų metu fiksuotas pirminis paviršius, kurį visur sudaro kietas rausvas molis. Dvaro rūmai statyti netoli šlaito buvusiame lauke. Kasant rūsius, šlaito link nuolaidėjantis paviršius buvo pakeltas, taip suformuojant lygų kiemą aplink dvaro rūmus.

Žirgynas pastatytas toliau nuo šlaito buvusioje molingoje lygumoje. Tyrimų metu iškastus šurfus tuoj užpildė gruntinis vanduo. Bendraujant su Raudondvario senbuviais paaiškėjo, kad dvaro sodybos vietoje, aukščiausiose pakilumose gruntinis vanduo yra labai aukštai ir visuomet kėlė daug problemų statybininkams.

Nesuardytame kultūrinime sluoksnyje radinių aptikta labai nedaug. Jie teikia tik bendriausią informaciją apie šios teritorijos apgyvendinimą. Tačiau dalis radinių atskleidžia mažai žinomos dvaro rūmų istorijos ir buities aspektus. Iš tokių radinių galima nurodyti kelių tipų grindų plyteles, patrankos vamzdžio dalį, švininių vandentiekio vamzdžių dalis, stogams dengti skirtų plokštinių ir olandiškų čerpių dalis. Tačiau permaišytame sluoksnyje rasta XVII–XVIII a. būdingų polichrominių bei puodyninio koklių fragmentų (1 pav.), laikotarpiui būdingų keramikos dirbinių (puodų, ąsočio, stalo indelio šukių).

Tyrimų medžiaga papildė duomenis apie dvaro rūmų pastato XVII–XIX a. interjero ir eksterjero elementus (supiltiniuose sluoksniuose atrastos tam laikui būdingos plytos, grindų plytelės, stogo čerpių gabalėliai), suteikė naujų duomenų XIX–XX a. dvaro rūmų ir arklidžių pastatų inžineriniams sprendimams suvokti (vėlyvojo laikotarpio vandentiekio vamzdžiai, gipsatūrų fragmentai, marmuro detalės, koklių fragmentai).

Dvaro rūmų P dalyje, kur anksčiau būta priestato su balkonu ir dviem bokšteliais, valant XX a. susidariusias griuvenas, atrastas ankstesnio laikotarpio buvusios oranžerijos rūsys. Atidžiai iškasus rūsyje buvusias griuvenas, buvo atrasta apie 3 m aukščio pirminė patalpa (2 pav.). Šio rūsio R dalyje ant paruošto pagrindo buvo pastatyta krosnis. Šiuo metu išlikusi krosnies pakura ir peleninė, kamino pėdsakas. Sprendžiant iš istorinių duomenų bei rūsio sienų pamatų mūro, aiškėja, kad rūsys įrengtas XIX a. viduryje, paskutinių grafų Tiškevičių vykdytų perstatymų metu ir reprezentuoja paskutinio statybų etapo sprendimus. Tačiau rūsio ir krosnies paskirties nustatyti nepavyko. Šiuo metu rūsio sienos bei laiptinė yra restauruojami.

Tvirtinant ir restauruojant dvaro rūmų R pamatą atrastos įvairių statybinių laikotarpių architektūrinių sprendimų detalės. Atrastas pirminio statybos etapo užmanymo pėdsakas – sienoje įrengtos latrinos (nuotekų kanalas ir anga iš tualeto) nuolaidos pėdsakai. Ties sienos PR dalimi rasta vandentiekio kanalo su švininių vamzdžių likučiais pėdsakai iš paskutiniojo dvaro rūmų perstatymų etapo.

Restauruojant ir tvirtinant rūmų bokšto pamatą atrasta nuotekoms surinkti skirta ka-

2 pav. Dvaro rūmų buvusios oranžerijos rūsio vaizdas. M. Bertašiaus nuotr.

Fig. 2. A view of the basement from the manor house's former orangery.

mera su kanalu į Nevėžio šlaitą. Pagal įrengimo ir sienų mūrijimo būdą (naudotas cementinis skiedinys) sprendžiama, kad ši kamera įrengta XIX–XX a. sandūroje. Perklojant lietaus vandens nuotekų tinklus bei rengiant V pamato izoliaciją atrasti XX a. pradžioje įrengto drenažo likučiai – iš plytų įrengti požeminiai nuotekų kanalai.

Prie Raudondvario dvaro komplekso žirgyno pastato nustatyti istoriniai XIX–XX a. laikotarpio paviršiai. Jie gana aiškiai matyti kieme iškastuose šurfuose, tačiau kiek prasčiau išsiskiria arklidžių ir maniežo patalpose iškastuose šurfuose. III (apatinis) paviršius charakterizuoja pradinį statybų laikotarpį, jį formuoja padrikai išmėtyti ir įspausti žemėn plytų gabalėliai. II paviršius siejamas su XIX a. pabaigos laikotarpiu (o gal ir XX a. pradžia). Tuo metu vyko intensyvūs žirgyno pastato ir aplinkos tvarkymo darbai. Kiemas buvo išgrįstas akmenų grindiniu, tačiau jis išlikęs tik fragmentiškai. Arklidėse buvo įrengtas šiek tiek pakeltas betoninis gardas arkliams stovėti, o patalpos viduje padarytas negilus kanalas gardui valyti. I paviršius atspindi aktyvią veiklą pastate ir aplinkoje. Tuo metu supilant žvyrą buvo labai stipriai pakeltas paviršius. Supylimas aiškiai matyti ir patalpoje, ir vidiniame kieme. Kiemo paviršius tuo metu labai kruopščiai išgrįstas kokybišku akmenų grindiniu.

Nors žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu Raudondvario dvaro sodybos teritorijoje ryškesnio archeologinę vertę turinčio kultūrinio sluoksnio nerasta, perspektyvoje tokia galimybė išlieka. Žvalgymų metu fiksuojant vykdomus rekonstravimo ir paviršiaus tvarkymo darbus nustatyta, kad Raudondvario dvaro aplinkoje atrandama nemažai senesnių statybų laikotarpių architektūrinių detalių. Šios detalės turi kultūrinę ir istorinę vertę. Kai kurios jų buvo žinomos iki pirminės pastato restauracijos, tačiau panaikintos ir nepanaudotos.

The Grounds of Raudondvaris Manor

A field evaluation was conducted on the grounds of Raudondvaris (Central Lithuania) Manor house, during which 17 test pits (49.15 m^2) were excavated. The house's history goes back to the early 17th century. A poor cultural layer was discovered in several test pits (3, 4, 6, 10). Judging from the sparse finds, it dates to the period from the 17th century (Fig. 1). No one had lived at this site prior to the house's construction. In clearing the rubble created in the 20th-century in the S part of the house, the basement from an orangery from a previous period was unearthed (Fig. 2).

Eugenijus Butėnas

Anykščių dvarvietė

2011 m. birželio 6 – 2012 m. sausio 21 dienomis (su pertraukomis) pratęsti archeologiniai tyrimai Anykščių dvarvietėje (UK 17146), esančioje Anykščių mieste, J. Biliūno g. 53. Anykščių dvarvietė tirta 1990, 1991, 1993, 2004, 2005, 2007, 2008, 2010 m. (*ATL 1990 ir 1991 metais*, Vilnius, 1992, t. II, p. 44–48; *ATL 1992 ir 1993 metais*, Vilnius, 1994, p. 245; *ATL 2004 metais*, Vilnius, 2006, p. 146–150; *ATL 2005 metais*, Vilnius, 2006, p. 193–195; *ATL 2007 metais*, Vilnius, 2008, p. 259–261, p. 271–273; *ATL 2008 metais*, Vilnius, 2009, p. 259–262; *ATL 2010 metais*, Vilnius, 2011, p. 267–269) (1 pav.). 2011 m. tyrimai vykdyti etapais: